ئایا ئەوەی دەنووسرێت پەخشانە شیعرە؟.. سەران محەمەد

بەدواداچوونی وتاری پێشوو..

لە دوای بڵاوکردنەوەی بابەتی پێشوو لە ژمارەی ڕابردووی ماڵپەڕی (دەنگەکان)دا لە ژێر ناونیشانی (ئیستاتیکای زمانی شیعر)، هەندێک پرسیارو تێبینی و داواکاریم ووبەووبوونەوە سەبارەت تەوەرەی سەرەکی بابەتی شیعر، گرنگترینیان لەو خولگە سەرەکییەدا دەخولایەوە: ئایا ئەو دەقانەی ئێستا لە لایەن زۆرینەی ئەوانەی بە شاعیر ناودەبرێن دەکرێت بە شیعر ناوببرین؟
ئەمە زۆرپرسیارێکی بنەڕەتییەو دەبێتە دیاریکردنی سنووری ژانرە ئەدەبییەکان و وەڵامەکەشی دەبێتە بڕچاو ڕوونییەک بە هەموو ئەوانەی ئێستا لەو بارەوە دەنووسن و لەو جیهانەدا دەربڕین لە ناخ و هەستەکانیان دەکەن.
سەرەتا بە چوونە ناو بابەتەکەوە پێویستە ئەوە بگوترێت کە تا ئێستا ٣ جۆر دەقی شیعری سەرەکی هەن(مەبەستم لە هایکۆو هاوشێوەکانی نین):
١- کلاسیک، واتا پابەندبوون بە کێشی عەروزو سەرواو کێشەوە، وەک شیعرەکانی مەحوی و نالی..
٢- شیعری ئازاد، پابەند بوون بەسەرواوکێشی پەنجەو بڕگەوکی ئازادو بوونی مۆسیقا و یەکیتی بابەت..وەک شیعرەکانی گۆران، لەتیف هەمەت، نەوەی حەفتاکان ..تاد
٣- پەخشانە شیعر: لە ڕووی شێوەو ڕاستەو نە کێشی عەروزو نەکێشی پەنجەو سەروا تیایدا مەرجی سەرەکی نین، بەڵام لە هەمان کاتدا دەبێت مۆسیقای ناوەکی و وێنە و خەیاڵ، چەکردنەوە، ئاماژە و لادانی زمان، یەکگرتوویی ئۆرگانیکی، دنیا بینی و ئەزموونی تایبەت، هەروەها پێکهاتەی هونەریی لە خۆ بگرێت کە جیای دەکاتەوە لە پەخشانی ئاسایی یان خاتیرە.
وەڵای ئەوەی کە شیعر زیاتر لە دنیای میتافیزیکدا ئیش دەکات، وەکو خەیاڵ و هەست و بیرکە؛ بەیە زەحمەتە چوارچێوەکی کۆنکرێتی بە جۆرەکانی شیعر دابنێین، بەتایبەتی لەم سەردەمە خۆرایەدا کە ژانرە ئەدەبییەکان بە جۆرێک تێکەڵاوی یەکتری بوون، هەندێکجار چیرۆک یان ڕۆمان یان تابلۆ یان پەخشان و شانۆو سینەماو.. تێکەڵاوی شیعر دەبن و شتێکی تازەو ناوازەی لە دروست دەبێت، بەڵام ئەگەر بڕوانینە

گشتی باسی شیعرییەت بکەین کە سیمایەکی سەرکی هەر سێ جەرگەیەو نابەت فەرامۆش بکرێت،(بەڵام هەر یەکێیان بە فەرمکی جیاواز تیایدا ڕەنگ دەداتەوە)، ئەوا گرنگترین مەرجی شیعرییەت ئەوەیە کە دەبێت لە دەقەکەدا جەرگ پەکهاتەی زمانی تەدا هەبێت کە لە قسەی ئاسایی جیای بکاتەوە، چونکە بگومان هەموو دەقێك لە زمان پێکدێت و شیعریش لەو چوارچێوەیدا زمان بکاردەنێت بە دەربڕین لە هەست و درککردن و هەر ئەمشە دەبێتە هەی ناونانی دەقێك بە شیعرو جیای دەکاتەوە لە ژانرکانی دی، ئەگینا ئەگەر وا نەبێت هەرکەسێک هەستێت و چەند وشەیکی نائاسایی پێکەوە بلکێنێت نابێتە شیعر، ئەگەر ئەم خاانەش پێیەو بکرێن، ئەوا هەم دەق باڵا دەبیت و لە هەمان کاتیشدا ئەو سنعەتە پلەو سەنتەری خۆی بەدەست دەنێتەوە.
لەم پەناوەدا بەکارهێنانی وێنەی شیعریی، خوازەکان، ئاماژەو ڕەمز و چەکردنەوەی واتا (واتا بە کەمترین وشە زەرترین مانا بگەیەنێت) بەشەکی گرنگی پەکهاتەی شیعرن.
کەواتە تەنیا دابەشکردنی دەقەکی پەخشان بە چەند کورتە دەڕێك بەس نییە بە سەلماندنی شیعرییەتی دەق.
لە پەخشانە شیعردا؛ کە بابەتی وتارکەمانەو زەربەی شیعری باشی ئەستا کە دەنووسرێت دەچنە ناو بازنەی ئەو ژانرەوە، تەنیا لەکدانی کەمەڕێك ەستەی جوان بەس نییە، کە لە تەنیشت یەکتر دابنرێن و ئیدی وازی لەبەنین و ناوی شیعر یان پەخشانە شیعری لە بنێن، لەرەدا جێی خۆیەتی سە خاە سەرکییەکەی وتارکەی پەشووتر وەبیر بهێنینەوە(تیمە، تەکنیك، بیرکە) کە ەە دەگەڵن لە لەدایکبوونی دەقەکی شیعریی باشدا، کاتێك هەر یەك لەو سە خاە بە شێوەیکی وردو دروست و سەرکەوتوو بکار بهێنرێت.
لەرەدا قسەمان لەسەر ئەو هەموو شیعرە دووبارە جوانانە نین کە پەوەری شیعریشیان تەدا هەیە، بەڵام زەر سواو و دووبارەن، بە نموونە وەك بکارهێنانی تیمەی هەستکانی خەشەویستی و بەجهێشتن و ژووان و ئەو بابەتتانە، کە نە بابەتکەی هیچ جیاوازی و ناوازەییکی تەدایە، نە شەوازو تەکنیکەکی جیاوازی دەربینی تەدا بکارهاتووە، نە بیرکەیەکی نوێ و تازەشی تەدایە، بگرە ەنگێ لە سەر زەر عەرەبانەو پشتی ماشێن و شۆنێ گشتییەکان ئەو کورتە شیعرانە بخوێنینەوە.
لە ئاستیدا وەك ەخنەگری هاوچەرخ عەبدوڵا غوزامی دەڵێت: پەخشانە شیعر سەختترین جۆری نووسینی شیعرە، ئەگەر مافی تەواوی خۆی پێ بدرێت، چونکە لە ناوەڕۆکدا زەرقووە، لەیەك کاتدا هەست و خەیاڵ و سەزو بیرو گیان تیایدا بەشدارەو ئەم ئازادییەشە وای لەکردووە سرك و یاخی بێت و بە ئاسانی خۆی نەدا بەدەستەوە. کە بگومان دەبێت

پیوندییک یان پتکی نهنی لنوان بشکانی دقدا هبت و پکویان ببستتو، چ پیوندییکی بابتی بت، یان هستکی، یان همایی، یان میوزیکی، کواتـ دروستکردنی بینایکی پخشانـ شیعر زر پکهاتی جراوجر لـ خیدا کدکاتو کـ لـ هموویان گرنگتر بنماو بناغکیتی، کـ لـ بیرکو تکنیکدا چـ دبتو، پاشان دیوارکانییتی کـ زمان و ئیستاتیکیای وشیـ، دواتر سقفکیتی کـ کتایی دقکیو دبت لگـ دیوارو بناغکدا سازو گونجاو بت و تواوی بکات. بیـ لردا جی خیتی ئو پرسیارـ لـ خمان بکین: ئایا بوارمان بـ خمان داو لـ نووسینی دـ شیعرکدا زر بیربکینو، بگین تا شیعریترین وشـ بدزینو بـ ئو شونو بکاری بهنین؟ هم دگمن و هم مسیقی و هم پـ بـ پی ماناکانی ئو شونگی دق بت؟ لـ استیدا زمانی کوردی زمانکی فرـ شوزارو دوممندو ئمـ زر هاومانای وشییمان هیو دتوانین سازگارترین و سرنجاکشترینیان بکاربهنین، هر دوور نین بـ نموونـ وشکانی: یاری، وازی، گمـ، کایـ…تاد، کـ هموویـ یك مانا دبخشن بام لـ سیاقی دکاندا نگـ هموویان وك پویست ئرکی شیعریی نگینن، بیـ لردا سلیقی هبژاردنی زاراوسازیی شاعیر و دوممندیی فرهنگیی خاکی بنتییـ، نك تنیا زوو لـ ککردنوی نووسینی دقك تنیا بـ هبوونی بیرکیك لـ مشکماندا.

لـ شیعردا مجازو هونرکانی وانبژی زر گرنگن و یارمتی درن لـ پکهنانی ونی شیعردا و لم بوارشدا خستنگی خیا زر گرنگـ لـ پناو گینی ئزموون و بیرکـ بـ ونـ و ئاماژـ، بم شویـ زگارمان دبت لـ پتایکی بربـاوی شیعری ئم سردمـ کـ بریتییـ لـ سادیی و استوخیی لـ دربیندا. بـ نموونـ: سبارت دبینی هستی خمباریی کسك دتوانت بنووست: «ئای ئم پاییزـ من زر خمگینم، تمن وا شت» لـ کاتکدا ئمـ دگوترت و شو استوخکی دربینـ، کـ هیچ هونرکی شیعریی تدا نییـ، جگـ لـ دربینی هستی ناخ و دروون سبارت دخکی دیاریکراو، بس کاتك ئم دربینت کرد بـ ونو هروها گایت میتافـ/ خوازت بـ بکارهنا ئوا بهای شعریی بـ دقکـ ددیت، وك ئوی بـ نموونـ بیت "گوای پاییز گریا بسرما" بـ خستنپای گریان بـ هور کـ لکچوونیش هیـ لـ نوانیاندا لـ ووی ئوو کـ چاو فرمسک دیژـ و هور باران، ووی لکچوونکیان تنکـ و دربین لـ خمباری دکات، دربینکش تککردنی هستی ناخـ لگـ توخمکی سروشتدا، هم لـ ووی ماناشو لگـ تپین و شتنی تمندا دتو، چونکـ خزان

گ□□اکانی تـدا دوڕـت و تـمـنیـش سا□□کـانی تـپـدپ□□ن، ئـمـ نموونـیـکی سادیـو بـس بـ □وونکردنـویـ، ئـگینا ئـم نموونـیـش شتـکـی تـازـ نییـو شـاعیران بـکاریـان هـنـاوـ، بـ□□ـام وـك ئـو دروشمانـ نییـ کـ □□ژانـ لیرـو لـوـ بـسـر شیعردا ساخ دـکرـنـوـو شیعـر نیـن و بـ□□کـو وـکـو قسـی □□ژانـی خـ□□کیـان لـ هـاتووـو هـنینـوـیان پـویست بـ هیچ سـلیقـو شارـزایی و ماندووبوونـك ناکات.

ئـمـ لـ کاتـکـدا، بـ□□ دـسـتـواژـی «ئـای ئـم پـاییزـ مـن زـر خـمگینم، تـمـن وا □□شت» □ستـیـکی ئـدـبییـ، چونکـ □ستـیـکی سادـ نییـو خـ□□ک □□ژانـ بـکاری ناهـنـت، بـ□□کو خـ□□کی ئاسایی دـ□□□ت "ئـمـ□□ زـر بـتاقـتم" یان دـ□□□ت "وا پیریش بووین"، بـ□□ام هـر بـ تـنیـا ئـوـ بـس نییـ پـاییزو خـمبـاری و □□شتنـی تـمـن، لـ □ستـیـکدا کـ بکـینـوـ (کـ دـکرـت وـك پـخشانـکی ئاسایی سـیری بکـین)، یان بـ سـ نیوـ دـر بینووسین و ناوی شیعری لـ بنـین، بـم جـرـ:

ئای ئـم پاییزـ،
من زـر خـمگینم،
تـمـن وا □□شت

لـ کاتـکدا گـر بمانـوـت دـقـکی بـهاداری شیعریی بنووسین، وـکو گوتمان دـبـت هـوـ بدـین بیرـکـ بکـین بـ وـنـ، ئایدیاش لـ شـوـی تـکنیکـکی شیعری سـرکـوتوودا ئـو وـنـیـ بـکار بهـنـت و لـ شوـنی تایبـتی دـقدا جـی بکاتـوـ، تا لـناو نـخشـی گشتی شیعرـکـدا بـ شـوـیـکی هونـریی کارا بـت و □□□ی خـی بگـیـنـت، لـگـ□□ سـرجـم سـیمبوـ و ئامـاژـو پـکهـاتـ فـرمیـی و مانـایی و ئیسـتاتیکییـ زمانـوانییـکانی تردا.

خا□□کی زـر گرنگی تر لـ پـخشانـ شیعردا بریتییـ لـ چـکردنـوـ، زـرجـار گـر بـ وردی بـ دـقـدا بچینـوـ دـگـینـ ئـو □استییـی کـ ئـو مانـایـی مـبـسـتمان بـووـ، دـکـرا لـ بـری ئـوـی بـ ١٠ وشـ دـربـینی لـ بکـین، □□نگـ هـر ٤ وشـی بـس بووایـ، ماناکـشی توندو تـ□□ و فرـ □□هـندتر دـکردو خاـی جـبـجـکردنی ئابووریی زمانیشمان تـدا پـیـ□□و دـکرد، □□نگـ لـ بـرـنجامی ئـم پـداچوونانـوـشدا بوو بـت شـاعیرانی جیهـانی بـتوانـای وـك ئـکتـاڤیـ پـازو ئـارتـر □امبـ…دوای پیداچوونـوـ دـقـ شیعرییـکانی خـیان دـاندبـت یان خسـتبـتیانـ نـاو زـپـاوـو سووتانـدبـتیان، هـرچـنـدـ کـسـانی دـوروبـریشیان بـ دـیان بووبـت.

شـاعیری داهـنـر و بـ ئـزمـوون و خـاوـن سـلیقـ هیـچ وشـیـك و تـنانـت خاـبـندییـك بـ زایـ نادات لـ دـقدا، دـزانـت هـر وشـیـك

کش و ئرکی خی هیو شونی گونجاوی خی پاوپ گرتوو، ئنجا
ننگ لـ دقکی ازی بت و بشیویکی باش و دروست لـ
ئزموونکیدا جی خی بکاتو، بی استـ ئم پلـ نکردن و
ماندووبوونـ ننگ لای هندك سریش بت و تاقتی ئویان
نبت، بام لـ کتاییدا ئم وردکارییانـ برنجامکی باش
برهم دهنیت و سنگ ددات بـ ئزموونی شاعیرکی و خونر چژ
دبینت لـ خوندنویداو سبی نووسرکی لـ دقکـ پشیمان
نابتو.
یککی تر لـ خاـ گرنگکانی نووسینی پخشانـ شیعری سرکوتوو
بریتییـ لـ ئزموون و بینین و دیدگا؛ چونکـ
شاعیری باش تنیا شتکان وسف ناکات؛ چونکـ لـ فرهنگدا ئو
کارـ ئنجام دراو، بکو بینینی تایبتی خی بیان پشکش دکات
و تکاویان دکات و شتکی تریان لـ دروست دکات، لردایـ
خنگرو خونری زیرك دزانن کـ شاعیر لـ چ گش نیگایکی
تایبتو دوانتـ جیهان و گزو توخم و شتکان دخاتـ کار؟
بیـ دکرت دوو کس لسر مرگ بنووسن، بام یککیان
ئزموونکی شیعریی تایبت و نو پشکش بکات، کـ خی هگری ئو
توانین و ونانیـ و ئوی تر تنیا وسفکی ئاسایی مردن بکات.
هر وك پشتریش گوتمان لـ ووی بکارهنانی زمان لـ شیعردا؛
تنیا ازاویی و وونی زمان مرج نییـ.
بگرـ هندك جار زمان زر سادیـ، بام چنییتی کخستنی
وشکان و شوازی بکارهنانیان و هبژاردنی ئاماژکانی ناویان
شیعرکی با بـرهم دنت.
بام نبوونی کش و سروا کـ لـ مژـ شیعری پـ پناسـ دکرت،
واتای ئوـ نییـ هر دقکی تری پخشانـ شیعر کـ لـماندا
دنووسرت لـ هموو جرك لـ هارمنیا و ئاوازو کش دابماین،
بکو پخشانـ شیعر جوانییکی لودایـ ننگ لـ کتایی چند
نیوـ دکدا، سروا- گیان بکات بـ بری دقداو بیازنتو،
لگـ هموو ئمانشداو وك لسرتادا گوتمان مسیقای ناوکی
دق و هروا ئیکو مسیقای وشکانیش بـ جرك لـ جرکان دبت
لـ پشچاو بگیرت، بـ گونجاندنیان لـ ناو پخشانـ شیعردا.
بـ کورتی لـ گرنگترین تایبتمندییکانی شاعیری استقینـ، بـ
هر سـ جرـ سرکییکی شیعرو ئمانن:
بهرـ + زمان + خیاـ + مسیقا + ونـ + ئزموون + توانای
بنیاتنانی دق + هونرکانی وانبژیی+ بردوامی و لـ
هموشیان گرنگتر دبت شاعیر خاونی دنگکی شیعریی تایبتی خی
بت، دوور لـ لاسایی کردنوو چاولکریی ئوانی تر.

لەگەڵ زانینی ئەو ڕاستییەدا کە شاعیر ئەو کەسە نییە تەنیا بتوانەت یەک شیعری جوان و باش بنووسەت؛ بەڵکو ئەوەیە کە بتوانەت خوێنەر وا لەببکات بەت:

«ئەم دەقانە لە خاوەنەکەی دەچن و پەنجە مەری تایبەتی خەی لەسەریانە»

لە دوماهییدا دەبەت ئەو ڕاستییەش بەین شیعر سرکە وەکو جیوە وایەو ناگیرەت، بەیە زەحمەتە چوارچەوەی بە دەستنیشان بکەین، بەڵام کاتەك بەهرە بە ئەزموون و خوێندنەوە سەنگین کرا، ئەو کاتە شاعیر دەزانەت چی دەنووسەت، وەکو گوتراویشە "شعر سەدای گیان و زاری هەستەکانە"، لەبەر ئەوە هەرکەسەک گەر پارچە شیعرەکی کاوکرچیش بنووسەت ڕەنگە لای خەی گرنگ و خەشەویست بەت، هەروەها لای ئەو خوێنەرانەش کە لە ئاستی شیعریی ئەودان جەش و خرەشیان پە ببەخشەت و سەری بە بلەقەنن و چەپەی بە لەبدەن، چونکە دەقەکە پارچەیەکە لە ژیان و ئەزموون و هەست و بینینی خەی، بەڵام کاتەك بەینە سەر پەوەرەکانی هەڵسەنگاندنی شیعر یان پەخشانە شیعری ڕەسەن و ڕاستەقینە، ئەوا ڕەنگە زەحمەت بەت لە هەڵسەنگاندنەکاندا خاە و پلەی پەویست بە دەست بهەنەت.

بەڵە ئەم سەرە قەڵەمانەی لەردا نووسران، تەنیا لە پەناوی دروستکردنی دیالەگدایەو ئەگینا هەرگیز مافی ئەوە بە خەم نادەم و بەڵەوای نازانم ئامەژگاری کەس بکەم و پەی بەڵم چەن شیعر بنووسەت، تەنیا ئەمانە هەندەك لەو بیروبەچوونە گشتییانە بوون کە ئەستا لە مەشکمدا گەلاڵەبوون، دوای ئەوەی ئەو پرسیار و بیروبەچوونانەم ئاراستەکران سەبارەت وتاری پەشووم (ئیستاتیکای زمانی شیعر) و منیش بە پەویستم زانی ئەم ڕوونکردنەوانە بنووسم و ئەم خاانەش تەنیا بواری تیەریین و دەمەنەتە سەر شاعیر چەن ئەم زانیاریانە تەرجەمەی بواری پراکتیك بکات و شیعری پە بنووسەت. ئیدی هیواخوام هەر بەڵەزەك دەتوانیت ئەم بابەتە گرنگە دەوەمەند بکات و بەشدار بەت لەم دیالەگەدا، دەنیام نووسین و ڕاو بەچوونەکان جەی خەیان دەگرن و گەمی مەنگ و بە دەنگی کەمەك لەو دنیا پەرش وبەاوەی شیعری هاوچەرخی ئەمەمان دەشەقینیت .

ئەگینا باسی شیعر زەر لەوە بەرفراوانترە بە چەند وشەیەك کەتایی پە بەنین، بەڵکو وەکو دەڵەن شیعر ترپەی دەڵ، گیانی زمانە کە جادوو بە وشەکان دەبەخشەت و دەمانساکەنەت و ڕامانمان لا دروست دەکات، ئەو هەستانەی ناخە کە بیرەکەی خەیان دەدەزنەوەو بیرەکەکانیش وشەی دروستی خەیان بەکار دەنن.

سەران محەمەد

بۆ خوێندنەوەی وتاری پێشوو کلیک ئێرە بکەن..